

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.113

DOI: 10.33663/1563-3349-2026-100-34

ISSN 1563-3349

М. А ВЕРХОТУРОВА

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ УЗГОДЖЕНОСТІ
НОРМ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ
У СФЕРІ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ,
ЩО ВІДНОСИТЬСЯ ДО СТАРОВИННОЇ**

Здійснено аналіз термінів на позначення старовинної вогнепальної зброї та її копій, що використовуються у чинних в Україні нормативно-правових актах, та термінів, запропонованих у проєкті Закону «Про цивільну вогнепальну зброю», поданому на друге читання до Верховної Ради України. Наголошено на тому, що старовинна вогнепальна зброя може відноситися до культурних цінностей, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, що обумовлює необхідність врахування чинного порядку обігу культурних цінностей та критеріїв віднесення об'єктів до їх числа при напрацюванні проєкту Закону «Про цивільну вогнепальну зброю». Проаналізовано методики проведення судової мистецтвознавчої експертизи в частині віднесення об'єктів до культурних цінностей. Досліджено термінологію, що використовується в окремих нормативно-правових актах Європейського Союзу. Обґрунтовано необхідність внесення змін до проєкту Закону «Про цивільну вогнепальну зброю» в частині нормування порядку обігу вогнепальної зброї, яка відноситься до старовинної, та приведення термінології до норм законодавства України.

Ключові слова: обіг зброї, правове регулювання, старовинна зброя, культурні цінності, судова мистецтвознавча експертиза.

Verkhoturova Mariana. Ensuring terminological consistency of the norms of Ukrainian and European regulatory legal acts in the field of circulation of firearms, which are classified as antique

An analysis of the terms used to designate antique firearms and their copies, used in the regulatory legal acts in force in Ukraine and the terms proposed in the draft Law “On Civil Firearms”, submitted for the second reading to the Verkhovna Rada of Ukraine, was carried out. The terminology used in certain regulatory legal acts of the European Union to designate copies of antique firearms is studied. The need to unify the terminology used in national and European legislation in the field of circulation of antique firearms within the framework of Ukraine’s European integration processes is emphasized. The need to make amendments to the draft Law “On Civil Firearms” in terms of regulating the procedure for circulation of antique firearms and bringing the terminology into line with the norms of the current legislation of Ukraine, namely the Law of Ukraine “On the Export, Import and Return of Cultural Values”.

Key words: arms circulation, legal regulation, antique weapons, cultural values, forensic art expertise.

Зброя завжди була і є цінним об’єктом колекціонування у всьому світі. Український музейний фонд, як державний, так і приватний, не є винятком, пам’ятки зброї зберігаються практично у кожному музеї воєнно-історичного, історичного, краєзнавчого та інших профілів, незалежно від форм власності, й такі предмети є такими, що належать до культурних цінностей, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення. Старовинна вогнепальна зброя є популярним об’єктом й приватного колекціонування, відповідно – об’єктом купівлі-продажу на ринку. Водночас слід зазначити, що правовий режим обігу вогнепальної зброї забезпечується методами диспозитивного характеру щодо набуття права власності на неї, в тому числі старовинної. Це вимагає встановлення чітких та зрозумілих правил порядку правового регулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї, основою чого є наявність однозначної єдиної термінології, що використовується у нормативно-правових актах. Суспільний запит на прийняття закону України, який би нормував суспільні відносини у сфері обігу зброї, вкрай високий. Станом на квітень 2026 року у Верховній Раді України подано до другого читання Закон «Про право на цивільну

вогнепальну зброю» № 5708 від 25.06.2021 (далі – проєкт Закону про право на цивільну вогнепальну зброю) [1]. Слід зазначити, що в умовах російсько-української війни витік на чорний ринок культурних цінностей є найбільшим із часів Другої світової війни. Розслідування злочинів проти культурних цінностей світова спільнота відносить до протидії транснаціональній організованій злочинності. В окремих випадках злочини проти культурних цінностей в Україні розслідуються як воєнні злочини. Серед викрадених об'єктів з території України є й пам'ятки вогнепальної зброї, що, в свою чергу, також обумовлює необхідність правової протидії витоку такої зброї на чорний ринок. Водночас достатньо поширеним є використання з навчальною, науковою, творчою метою та виготовлення копій та реплік вогнепальної зброї, що відноситься до старовинної. Це обумовлює необхідність чіткого та дієвого нормативно-правового регулювання питання обігу вогнепальної зброї, що відноситься до старовинної.

Метою статті є дослідження термінології, що використовується на позначення старовинної вогнепальної зброї та її копій у чинних в Україні та Європейському Союзі нормативно-правових актах та запропонованої термінології у проєкті Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 від 25.06.2021 для виявлення прогалин і напрацювання пропозицій щодо шляхів забезпечення норм права, що регулюють обіг вогнепальної зброї, що відноситься до старовинної.

Об'єктом нашого дослідження є термінологія, що використовується в європейських та українських нормативних актах щодо нормування суспільних відносин у сфері обігу старовинної вогнепальної зброї, не призначеної для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення і її копій, обігу культурних цінностей, обліку музейного фонду, методиках проведення судових мистецтвознавчих експертиз.

Історіографія питання дослідження правового регулювання обігу зброї в Україні в останні роки значно поповнилася фаховими працями українських науковців. Зокрема, питання адміністративно-правового регулювання вивчали Т. Шумейко, А. Кофанов, Ю. Белінський, С. Діденко, О. Дрозд, В. Курило, А. Юсупов, Т. Михальчук та ін. Втім питання правового регулювання обігу

старовинної вогнепальної зброї не ставало об'єктом дослідження вчених, що й обумовлює актуальність обраної теми.

Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброю пропонує кілька визначень, що стосуються старовинної вогнепальної зброї та колекціонування зброї, а саме: старовинна (антикварна) вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, виготовлена не пізніше 1899 року і не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення; копія старовинної (антикварної) зброї – зброя, виготовлена за оригіналом або кресленням зразка старовинної (антикварної) зброї за умови точного або масштабного відтворення його конструкції, зовнішнього вигляду і художнього оздоблення, і не включає справжні частини антикварного або інших видів зброї; репліка старовинної (антикварної) зброї – зброя, виготовлена за оригіналом, кресленням або описом зразка старовинної (антикварної) зброї з творчим варіюванням конструкції, зовнішнього вигляду або художньої обробки, та має культурну цінність як зразок художньої творчості і декоративно-прикладного мистецтва [1].

Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ від 21.08.1998 № 622 (далі – Інструкція, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ від 21.08.1998 № 622) пропонує таке визначення поняття: старовинна вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, виготовлена не пізніше 1899 року і не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення. Отже, єдиною відмінністю є те, що визначення поняття в Інструкції не містить у дужках терміна «антикварна». Цією ж Інструкцією визначено, що до несучасної зброї належать копії старовинної вогнепальної зброї [2]. Слід зазначити, що термін «репліка» у Інструкції не вживається. Інструкція з організації обліку музейних предметів, затверджена наказом Міністерства культури України від 21.07.2016 № 580, в частині обліку музейної зброї термінологічно корелюється з

Інструкцією, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ від 21.08.1998 № 622 [3].

У Директиві Ради № 91/477/ЄЕС від 18.06.1991 про контроль за придбанням зброї та володіння нею старовинну вогнепальну зброю та її копії відносить до категорії D. На позначення старовинної зброї та її копій використовує терміни «антикварна зброя» «копії антикварної зброї» [4]. Стаття 3 Глави I Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 258/2012 від 14 березня 2012 року про імплементацію статті 10 Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (Протокол ООН про вогнепальну зброю), та про встановлення дозволів на експорт і заходів щодо імпорту та транзиту вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, визначає, що цей Регламент не застосовується до ... (d) колекціонерів та органів, що займаються культурними та історичними аспектами вогнепальної зброї, її складових частин і основних компонентів, а також боєприпасів до неї, і визнані такими для цілей цього Регламенту державою-членом, на території якої вони засновані, за умови, що забезпечуються заходи відстеження; (f) антикварної вогнепальної зброї та її копій, як визначено відповідно до національного законодавства, за умови, що антикварна вогнепальна зброя не включає вогнепальну зброю, виготовлену після 1899 року [5]. Звертаємо увагу на відсутність інформації щодо патронів з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення. Порядок ввезення та вивезення культурних цінностей у Європейському Союзі регулює Регламент (ЄС) 2019/880 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про ввезення та імпорт культурних цінностей повністю забороняє ввезення культурних цінностей, які були незаконно вивезені з країн їх походження [6]. Зазначимо, що термін «репліка» в згаданих вище нормативно-правових актах не зустрічається.

Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» визначає, що культурні цінності – об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України, а саме:

..., різноманітні види зброї, що має художню, історичну, етнографічну та наукову цінність [7].

Одним із завдань судової мистецтвознавчої експертизи є визначення належності об'єкта дослідження до культурних цінностей. Методики судового мистецтвознавчого дослідження, внесені до Реєстру методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України, містять чіткі критерії віднесення предметів до таких, що мають художню, історичну, етнографічну та наукову цінність й передбачають автентичність такого предмета [8]. Судовий експерт-мистецтвознавець встановлює автентичність у ході здійснення атрибуції старовинної вогнепальної зброї – процесу визначення її автентичності (справжності), датування, встановлення авторства та місця виготовлення. Відзначимо, що термін «автентичний» означає – дійсний, справжній, той, що ґрунтується на першоджерелі, оригінальний [9].

У судово-експертній практиці та інших сферах творчої діяльності людини, поряд із автентичністю побутує й наслідування – усвідомлене або неусвідомлене (копіювання) зразка або прикладу; повторення або відтворення чийх-небудь дій, рухів або ознак, особливостей чого-небудь. Виділяють наступні види наслідування: імітація – зовнішнє відтворення фізичних характеристик та стилістичних ознак оригінального предмета антикваріату; репліка – копії предметів мистецтва (ручного або машинного виробництва) в натуральному масштабі, що повністю або частково повторюють конструкцію та зовнішній вигляд; на відміну від власне копій, вони відрізняються другорядними деталями; копія – точне повторення творів відомих авторів, предметів колекціонування, у тому числі основних характеристик дизайну, технології виготовлення, авторських знаків [10, с. 7-8].

Аналізуючи наведені вище визначення, робимо висновки, що більш наближеною до автентичного об'єкта є копія, а не репліка, оскільки саме копіювання передбачає точне відтворення морфологічних та стилістичних особливостей автентичного об'єкта. Таким чином, об'єкти, які не є автентичними, а є імітацією, реплікою або копією, не відносяться до таких, що є культурними цінностями.

Великий тлумачний словник української мови трактує термін «старовинний» так: який виник, якого створили у старовину, у давні часи або який зберігся, залишився від колишніх, давніх

часів; – який існує довгий час, давно; – який з'явився не тепер; давній [9]. Тракткування терміна не містить точних хронологічних рамок й може варіюватися залежно від безпосереднього часу побутування предмета. Поняття «антикваріат» є дуже загальним й може бути використане на позначення як старовинних речей, які становлять культурну цінність, так і для позначення типових старожитностей свого часу. Відлік часу, від якого предмет можна віднести до антикваріату, теж є досить умовним і варіюється від 50 років і більше, залежно від загальноприйнятих стандартів тієї чи іншої держави. В сучасному українському науковому зброезнавстві побутує термін «історична зброя». Сучасна судова мистецтвознавча експертиза використовує позначення «зброя, яка належить до культурних цінностей, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення». Враховуючи необхідність адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу, вважаємо за можливе використання щодо старовинної вогнепальної зброї терміна «антикварна» із зазначенням відповідної хронологічної межі відліку.

Враховуючи викладене вище, законодавством України, методиками судового мистецтвознавства, внесеними до Реєстру методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України, науковою зброезнавчою та мистецтвознавчою літературою віднесення реплік творів до культурних цінностей не передбачено, а навпаки, у випадку встановлення експертом неавтентичності об'єкта, тобто визначення його таким, що є копією чи реплікою, він визнається таким, що не відноситься до культурних цінностей. Окрім того, слід зазначити, що копії та репліки вогнепальної зброї використовуються для проведення історичних реконструкцій, навчальних занять, фото- та кінозйомок, у зв'язку з чим їх власники досить часто їх транспортують, у тому числі за кордон. Таким чином, на нашу думку, наявність у тексті проекту Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» терміна «репліка старовинної (антикварної) зброї – зброя, виготовлена за оригіналом, кресленням або описом зразка старовинної (антикварної) зброї з творчим варіюванням конструкції, зовнішнього вигляду або художньої обробки, та має культурну цінність як зразок художньої творчості і декоративно-прикладного мистецтва», у випадку набрання ним чинності

створить правову колізію й спричинить на практиці значні труднощі.

З метою уникнення правових колізій та приведення норм законодавства України до стандартів Європейського Союзу вважаємо за доцільне вилучити із тексту проєкту Закону «Про цивільну зброю» термін «репліка старовинної (антикварної) зброї». Поняття «копія старовинної (антикварної) зброї» викласти в наступній редакції: копія антикварної зброї – виготовлена за оригіналом, кресленням або описом зразка антикварної зброї, у тому числі основних характеристик дизайну, технології виготовлення, авторських знаків за умови точного або масштабного відтворення його конструкції, зовнішнього вигляду і художнього оздоблення, і яка не включає справжні частини антикварного або інших видів зброї. Поняття «старовинна (антикварна) вогнепальна зброя» – вогнепальна зброя, виготовлена не пізніше 1899 року і не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення – викласти в наступній редакції: «антикварна вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, виготовлена не пізніше 1899 року і не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення» з подальшим приведенням у відповідність до законодавства, підзаконних нормативно-правових актів.

1. Про право на цивільну вогнепальну зброю: проєкт Закону № 5708 від 25.06.2021. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/27190> (дата звернення: 30.03.2026). **2.** Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 30.03.2026). **3.** Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів: наказ Міністерства культури України від 21.07.2016 № 580. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16> (дата звернення: 30.03.2026). **4.** Council Directive No. 91/477/EEC of 18.06.1991 on control of the acquisition and possession of weapons. **5.** Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament And Of The Council (EU) of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/880/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026). **6.** Регламент (ЄС) 2019/880 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про ввезення та імпорт культурних цінностей URL: Регламент Європейського Пар... від 17.04.2019 № 2019/881. **7.** Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21 вересня 1999 року № 10-68-XVI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (дата звернення: 30.03.2026). **8.** Реєстр методик проведення судових експертиз. Офіційний вебсайт Міністерства юстиції України. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> (дата звернення: 30.03.2026). **9.** Великий тлумачний словник сучасної української мови / кер. проекту: П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак; Ін-т укр. мови НАН України, Ін-т мовознавства НАН України, Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Київ: Дніпро, 2009. 1332 с. **10.** Методика мистецтвознавчої експертизи (загальна частина) / [Новікова К. В., Міщенко І. І., Солодовніков І. В. та ін.]. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2019. 73 с.

References

1. Pro pravo na tsyvilnu vohnepalnu zbroiu: projekt Zakonu № 5708 vid 25.06.2021. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/27190> (data zvernennia: 30.03.2026). **2.** Instruktisia pro poriadok vyhotovlennia, prydbannia, zberihannia, obliku, perevezennia ta vykorystannia vohnepalnoi, pnevmatychnoi, kholodnoi i okholoshchenoi zbroi, prystroiv vitchyznianoho vyrobnytstva dlia vladstrilu patroniv, sporiadzhennykh humovymy chy analogichnymy za svoimy vlastyvostiamy metalnymy snariadamy nesmertelnoi dii, ta patroniv do nykh, a takozh boieprypasiv do zbroi, osnovnykh chastyn zbroi ta vybukhovyykh materialiv: zatverdzhena nakazom Ministerstva vnutrishnykh sprav Ukrainy vid 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (data zvernennia: 30.03.2026). **3.** Pro zatverdzhennia Instruktisii z orhanizatsii obliku muzeinykh predmetiv: nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 21.07.2016 № 580. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16> (data zvernennia: 30.03.2026). **4.** Council Directive No. 91/477/EEC of 18.06.1991 on control of the acquisition and possession of weapons. **5.** Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament And Of The Council (EU) of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/880/oj/eng> (data zvernennia: 30.03.2026). **6.** Rehlament (YeS) 2019/880 Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady vid 17 kvitnia 2019 roku pro vvezennia ta import kulturnykh tsinnosti URL: Rehlament Yevropeiskoho Par... | vid 17.04.2019 № 2019/881. **7.** Pro vyvezennia, vvezennia ta povnennia kulturnykh tsinnosti: Zakon Ukrainy vid 21 veresnia 1999 roku № 10-68-KhVI (zi zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (data zvernennia: 30.03.2026). **8.** Reiestr metodyk provedennia sudovykh ekspertyz. Ofitsiinyi vebсайт Ministerstva yustytisii Ukrainy. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> (data zvernennia: 30.03.2026). **9.** Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / kerivnyky projektu: P. M. Movchan, V. V. Nimchuk, V. Y. Klichak; Ін-т укр. мови НАН України, Ін-т мовознавства НАН України,

Vseukr. t-vo «Prosvita» im. T. Shevchenka. Kyiv: Dnipro, 2009. 1332 s.
10. Metodyka mystetstvoznavchoi ekspertyzy (zahalna chastyna) / [Novikova K. V., Mishchenko I. I., Solodovnikov I. V. ta in.]. Kyiv: DNDEKTS MVS Ukrainy, 2019. 73 s.

Verkhoturova Mariana. Ensuring terminological consistency of the norms of Ukrainian and European regulatory legal acts in the field of circulation of firearms, which are classified as antique

The article is focused on the study of the terminology used in Ukrainian and European legislation in the sphere of circulation of firearms, which are classified as antique. An analysis of the terms used to designate antique firearms and their copies, used in the regulatory legal acts in force in Ukraine and the terms proposed in the draft Law “On Civil Firearms”, submitted for the second reading to the Verkhovna Rada of Ukraine, was carried out. A comparative analysis was carried out with the terminology used in certain regulatory legal acts of the European Union. It is emphasized that antique firearms can be classified as cultural values that have artistic, historical, ethnographic and scientific significance, which necessitates the consideration of the current procedure for the circulation of cultural values and the criteria for classifying objects as such when writing the draft Law “On Civil Firearms”. The methods of conducting forensic art expertise in terms of classifying objects as cultural values are analyzed. Attention is focused on the differences between the concepts of “authentic”, “copy”, and “replica”. The terminology used in certain regulatory legal acts of the European Union to designate copies of antique firearms is studied. It is substantiated the possibility of a legal conflict if the term “replica” will be presented. The need to unify the terminology used in national and European legislation in the field of circulation of antique firearms within the framework of Ukraine’s European integration processes is emphasized. The need to make amendments to the draft Law “On Civil Firearms” in terms of regulating the procedure for circulation of antique firearms and bringing the terminology into line with the norms of the current legislation of Ukraine, namely the Law of Ukraine “On the Export, Import and Return of Cultural Values”.

Key words: arms circulation, legal regulation, antique weapons, cultural values, forensic art expertise.

Дата першого надходження рукопису до редакції: 25.03.2026 р.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 04.04.2026 р.

Дата публікації: 28.04.2026 р.